

АНАЛІЗ ТОЧНОСТІ ПРЯМОЇ ГЕОДЕЗИЧНОЇ ЗАСІЧКИ

При аналізі точності прямої геодезичної засічки під час визначення відстані до недоступної точки використовуються відомі формули [1,2]. Середня квадратична лінійна похибка в положенні точки, відстань до якої визначають, буде:

$$M = \sqrt{m_x^2 + m_y^2} = \frac{m\sqrt{S_1^2 + S_2^2}}{\sin \gamma}, \quad (1)$$

де m_x, m_y — середні квадратичні похибки визначення координат даної точки; S_1, S_2 — відстані до даної точки від кінців базису; γ — кут засічки при точці, положення якої визначається; m — середня квадратична похибка вимірювання горизонтальних кутів (у радіанах).

© О. О. Бакуліч, А. О. Белятинський, 1998

При передачі координат через річку на одній із сторін вимірюють базис, а на другій закріплюють точку, координати якої x, y визначають.

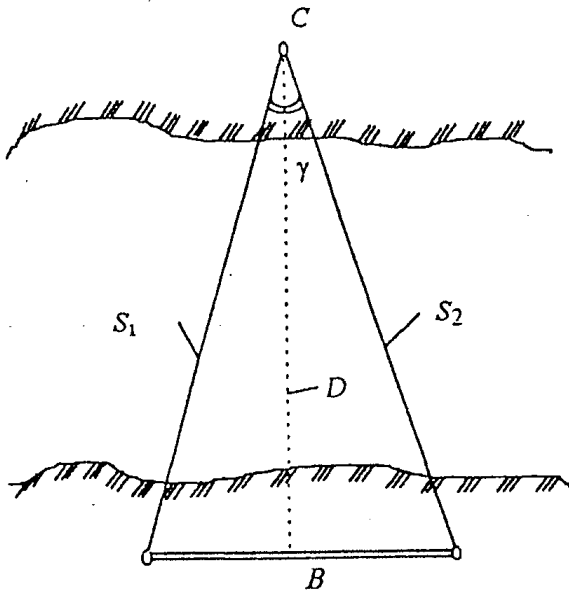
Розглянемо випадок, коли відстані $S_1=S_2$, тобто трикутник засічки рівнобедрений, а відстань D , обмежена шириною річки, постійна (див. малюнок).

У даному разі при $S_1=S_2$ формула (1) матиме такий вигляд:

$$M = \sqrt{m_x^2 + m_y^2} = \frac{mS\sqrt{2}}{\sin \gamma}. \quad (2)$$

Площу еліпса похибок визначають за формулою

$$P = \pi \frac{m^2 S^2}{\sin \gamma}, \quad (3)$$

Визначення недоступної відстані методом прямої геодезичної засічки.

За формулами (2) і (3) виконують обчислення, аналіз і визначають оптимальний кут γ , при якому координати даної точки С будуть отримані з найбільшою точністю. Цьому оптимальному куту, очевидно, буде відповідати і оптимальна довжина базису В. Тож при відомій ширині річки (відстані D) можна знайти конкретну довжину базису В.

Для конкретизації аналізу приймаємо величину недоступної відстані $D = 100$ м, середню квадратичну похибку вимірювання кутів $m = 30''$. Середні квадратичні похибки координат m_x , m_y і площу еліпса похибок обчислимо за формулами

$$m_x = \frac{m \cdot \sqrt{2} \operatorname{tg} \frac{\gamma}{2}}{p \sin \gamma} \cdot D, \quad (4)$$

$$m_y = \frac{m \cdot \sqrt{2}}{p \sin \gamma} \cdot D, \quad (5)$$

$$P = \frac{\pi \cdot m^2}{p \sin \gamma \cos^2 \frac{\gamma}{2}} \cdot D^2, \quad (6)$$

які отримані з загальних формул, призначених для рівнобедреного трикутника засічки, що розглядається для визначення відстані до недоступної точки.

Оскільки для рівнобедреного трикутника

$$S = D \frac{1}{\cos \frac{\gamma}{2}},$$

то формула (2) набуде вигляду:

$$M = \frac{m \cdot \sqrt{2}}{p \sin \gamma \cos^2 \frac{\gamma}{2}}. \quad (7)$$

Ми провели обчислення значень М. Інтервал значень кутів засічок $\Delta\gamma$ приймався рівним 5° . З аналізу обчислень було встановлено, що оптимальне значення γ

за значеннями М буде при $\gamma_{\text{опт}} \approx 70^\circ$ і за значеннями Р, буде при $\gamma_{\text{опт}} \approx 60^\circ$.

Більш точні значення γ , отримані класичним методом математичного аналізу, будуть відповідно при $\gamma_{\text{опт}} = 70^\circ 30'$ та $\gamma_{\text{опт}} = 60^\circ$.

Таким чином, при визначенні відстаней до недоступних точок, коли ширина перешкод приблизно однакова (наприклад, ширина річки на мостових переходах): $D = \text{const}$ і $S_1 = S_2$, тобто, коли форма засічки — рівнобедрений трикутник, не слід прагнути до формування кута засічки $\gamma \approx 90^\circ$, як це звичайно рекомендується. Теоретичні розрахунки показують, що при засічці, яка має форму рівнобедреного трикутника, при кутах засічки $\gamma \approx 60-70^\circ$ має місце найбільша точність. Це пояснюється тим, що на точність засічки значно впливає не тільки кут засічки γ , але і відстань до визначуваної точки.

Для виявлення закономірності зміни точності визначення прямої засічки, що має форму рівнобедреного трикутника при $D = \text{const}$ і $S_1 = S_2$, обчислимо відношення $M/M_{\min}$ та $P/P_{\min}$, приймаючи значення $M_{\min}$ і $P_{\min}$, що відповідають $\gamma_{\text{опт}}$ в $70^\circ 30'$ та 60° . На основі формул (7) та (6) ці відношення становитимуть:

$$\frac{M}{M_{\min}} = \frac{\sin 70^\circ 30' \cos 35^\circ 15'}{\sin \gamma \cos^2 \frac{\gamma}{2}} = \frac{1}{\sin \gamma \cos^2 \frac{\gamma}{2}}, \quad (8)$$

$$\frac{P}{P_{\min}} = \frac{\sin 60^\circ \cos^2 30^\circ}{\sin \gamma \cos^2 \frac{\gamma}{2}} = \frac{1}{\sin \gamma \cos^2 \frac{\gamma}{2}}. \quad (9)$$

Аналіз обчислень, виконаних за формулами (8) та (9), показує, що найкращий кут засічки у формі рівнобедреного трикутника буде при $\gamma \approx 70^\circ$, коли M/M_{70° та P/P_{60° дорівнюватимуть одиниці. Практично, як показують

обчислення, точність засічки мало відрізнятиметься від оптимальної при $\gamma = 70^\circ$ в межах зміни кута засічки від 45° до 100° . Таким чином, для зв'язку теодолітних ходів, прокладених на берегах річки, можна рекомендувати кути засічок у межах $\gamma = 45^\circ - 100^\circ$ для засічки, що має форму рівнобедреного трикутника.

Виходячи з цього, можна вирахувати допустимі довжини базисів при заданій довжині відстані до недоступної точки.

Як видно з малюнка, базис

$$B = 2D \operatorname{tg}(\gamma/2).$$

Тоді допустимі довжини базису в залежності від кутів засічки $\gamma = 45^\circ - 100^\circ$ будуть: $B_{\min} = 0,83 D$, $B_{\max} \approx 2,4 D$.

Відповідно до цих співвідношень між B та D і обчислюються допустимі значення довжин базисів при різній ширині річки.

Наші дослідження переконують, що допустимі в технічній літературі кути засічки в межах $\gamma = 30^\circ - 150^\circ$ для роз-

глянутого випадку, коли форма засічки близька до рівнобедреного трикутника, не можуть бути рекомендовані. У випадку, коли γ більше 100° і менше 45° , слід, очевидно, збільшити точність вимірювання кутів. Необхідну точність вимірювання кутів можна визначити за формулою (1):

$$m'' = p'' \frac{\sin \gamma}{\sqrt{S_1^2 + S_2^2}} \cdot M,$$

де p'' — радіан в секундах, значення якого становить $206\,265''$. Для контролю визначення відстані з точністю, рівною точності вимірювання базису, необхідно виконати вимірювання з застосуванням додаткового базису.

Література

1. *Справочник геодезиста* / Под ред. В. Д. Большакова и Г. П. Левчука. — М.: Недра, 1985. — 455 с.
2. Федоров В.И., Шилов П.И. *Инженерная геодезия*. — М.: Недра, 1982. — 351 с.

Е. А. Бакуліч, А. А. Белятинский

Анализ точности прямой
геодезической засечки

Резюме

В статье произведен анализ точности прямой геодезической засечки при определении расстояния до неприступной точки. Даны рекомендации по выбору угла засечки при определяемой точке, а также ее базиса.

O. O. Bahulich, A. O. Beliatynsky

The analysis of accuracy of direct
geodetic intersection

Summary

The article states the analysis of accuracy of direct geodetic intersection for definition of inaccessible distance. The recommendations about the choice of a intersection angle with a determined point, and also of its basis are given.

Український транспортний університет

Надійшла 01.07.97